

Výzkum mezinárodních mírových iniciativ: Ke kritickému konstruktivismu?

TOMÁŠ DOPITA

The Study of International Peace Initiatives and International Relations Theories: Towards Critical Constructivism?

Abstract: This study aspires to harness the impulses of the critique of international peace initiatives (IPIs) up to this point for the purposes of improving the practical inquiries into them. In the study, attention is given namely to the questions of the initial normative and epistemological premises of the research. The study argues, in agreement with the precepts of critical political theory, that the inquiry into IPIs should first of all strive to emancipate people in postconflict situations. With respect to the IPIs' general aim of transforming the target countries into stable, independent and prosperous states and societies, the focus is directed at the influence the IPIs exert upon social structures in the postconflict societies. With the aim to conceptualize a basic framework for the research, the contemporary thinking on the IPIs is interpreted with respect to International Relations theories and the fundamental metatheoretical questions of social theories. Consequently, in keeping with the philosophy of scientific realism, a critical constructivist position is formulated for the given purposes.

Key words: international peace initiatives, critical theory, social structures, emancipation, critical constructivism.

Jen v rámci operací na udržení míru realizovaných OSN působí v současnosti celkem 120 867 osob v šestnácti různých misích při ročním rozpočtu 7,84 miliardy USD (UN 2012). Pokud bychom chtěli vyčíslit politické, ekonomické a lidské zdroje investované do mezinárodních mírových iniciativ (MMI), kam kromě operací na udržení míru řadíme i další aktivity mezinárodních institucí a aktérů, jejichž formálním cílem je přispět k míru v konfliktních, postkonfliktních či potenciálně konfliktních oblastech, došli bychom k ještě vyšším číslům. MMI realizované po konci studené války jsou často velmi ambiciózní, když mimo bezpečnostní stabilizace usilují i o celkovou transformaci cílových společností prostřednictvím rozsáhlé a komplexní intervence (například Bosna a Hercegovina, Kosovo, Východní Timor a další); představují tak důležité případy mezinárodní kolektivní akce. Celková úspěšnost MMI je diskutabilní i při využití mírných hodnotících kritérií, při náročnějších kritériích lze hovořit o jejich celkové neúspěšnosti. Doyle a Sambanis (2000) analyzovali 124 občanských válek a s nimi spojených MMI, které se odehrály mezi léty 1945 a 1997. Klid zbraní nejméně po dobu dvou let se podařilo udržet pouze v 53 případech proti 71 neúspěchům. Při poněkud přísnějších kritériích, kdy záleželo i na dosažení minimálního standardu demokratizace či politické otevřenosti v dané zemi, identifikovali tito autoři 81 neúspěšných případů MMI oproti 43. Při ještě přísnějších kritériích ve vztahu k hlavním MMI realizovaným po konci studené války hovoří Paris (2004), Jahn (2007a, 2007b) i Richmond a Franks (2011) o naprostém neúspěchu snahy vytvářet stabilní, nezávislé a prosperující státy a společnosti.

Odborná debata o MMI je poměrně antagonizující. Jako jeden z jejích dosavadních výstupů lze chápat obecně přijímaný fakt, že MMI budují liberální mír, když jsou intelektuálně, teoreticky i normativně postaveny na liberálních hodnotách, vnímaných jako *ipso facto* vhodné pro mír. Liberalismus tak funguje jako ideologie MMI (Lund 2003: 15), jejichž obecným cílem je budovat v cílových oblastech suverénní státy liberálního typu. Velká část studií zabývajících se problematikou mezinárodních mírových iniciativ se drží v mezích diskurzu liberálního míru vymezeného hlavními mezinárodními aktéry v této oblasti – OSN, EU, NATO, OBSE, MMF, Světovou bankou a dalšími. V rámci tohoto přístupu je pozornost zaměřena na praktické problémy spojené s implementací MMI, například jak a kdy uskutečňovat mírová vyjednávání (Zartman 2001), jak přimět různé frakce ke spolupráci v rámci mírového procesu (Stedman 2000), jak načasovat jednotlivé fáze MMI (Paris 2004), které konkrétní nástroje intervence využít (Ignatieff 2003) či jaká je role mezinárodní přechodné administrativy v postkonfliktních státech (Chesterman 2004; Chopra 1999). Při řešení praktických problémů MMI dotyční autoři implicitně či explicitně akceptují perspektivu liberálního míru vytyčenou zmiňovanými mezinárodními organizacemi a výrazně nereflktují teoretická a metateoretická východiska své práce; tento přístup k MMI bývá na základě Coxovy klasifikace často označován jako problémově orientovaný (Newman 2009: 38; Bellamy – Williams 2004a: 183, 2004b: 6; Lidén 2006: 50–51; Chandler 2009: 4).

Ve světle faktických neúspěchů MMI realizovaných po konci studené války začala být praxe MMI podrobována vzrůstající kritice. Hlavní argumenty kritiky zejména upozorňují na to, že MMI nereflktují zájmy, potřeby a kulturu obyvatel cílových zemí (Richmond 2004; Mac Ginty 2008), zbavují je práva na politické sebeurčení a autonomní samosprávu (Jabri 2010), že MMI slouží posilování stávajícího mezinárodního řádu a upevňování pozic dominantních mezinárodních aktérů (Pugh 2004, 2009; Taylor 2010) či mužské genderové dominance (Väyrynen 2010) a že základní koncepty a teoretická východiska MMI vedou k nevhodné a škodlivé implementaci domněle univerzálních principů do cílových společností (Chandler 2009). Pokud problémově orientovaní autoři reagují na kritické argumenty, pak je často odmítají jako přeteoretizované, neopodstatněné, přehnané (Newman 2009: 44–46), irelevantní (O’Brennan 2008) či utopické (Elshtain 2005). Kritické texty tak podle problémově orientovaných autorů neodpovídají realitě a nejsou využitelné v praxi MMI. Z hlediska lidí žijících v postkonfliktních oblastech je kritické odkrývání slabín a temných stránek současných MMI jistě přínosné, přesto problémově orientovaný protiargument má své opodstatnění. Kritičtí autoři se často vymezují velmi negativně a nenabízejí konkrétní alternativu.

Tato konzultace se snaží využít výše zmíněnou kritickou reflexi pro zkvalitnění praktického zkoumání MMI, přičemž akceptuje závažnost kritických argumentů i problémově orientované snahy o řešení konkrétních praktických problémů. Ve snaze zkvalitnit praktické zkoumání MMI je pozornost věnována problematice volby výchozích normativních a epistemologických východisek výzkumu. Mezinárodními mírovými iniciativami je chápán souhrn mezinárodních mírových snah institucionalizovaných na úrovni OSN jako prevence konfliktů, obnova míru (*peacemaking*), udržování míru (*peacekeeping*), donucovací opatření (*peace enforcement*) a budování míru (*peacebuilding*) (Boutros-Ghali 1992).

Tato konzultace má tři části. První část v souladu s východisky kritické politické teorie postuluje, že praxe i výzkum MMI by měly především sloužit emancipaci lidí žijících v postkonfliktních oblastech. Následně je, ve vztahu k problémům naplňování dlouhodobých cílů MMI, nastolena otázka empirického výzkumu vlivu MMI na sociální struktury v postkonfliktních společnostech. Přitom je v souladu s filozofií vědeckého realismu odmítnuta dichotomie vědeckého a antivědeckého přístupu k sociálnímu zkoumání a zároveň je uznána potřeba pečlivé konceptualizace výzkumného rámce pro tento konkrétní výzkumný záměr. Pro účely této konceptualizace je v druhé části konzultace uvedeno

myšlení o MMI do širšího teoretického kontextu. Na základě odborné literatury jsou interpretovány základní teoretické přístupy užívané v rámci myšlení o MMI, které jsou následně vztaheny k teoriím mezinárodních vztahů a základním metateoretickým otázkám sociálních teorií. V třetí a poslední části konzultace je představena formulace výzkumného rámce pro studium vlivu MMI na sociální struktury z pozice kritického konstruktivismu.

EPISTEMOLOGICKÁ A NORMATIVNÍ VÝCHODISKA VÝZKUMU MEZINÁRODNÍCH MÍROVÝCH INICIATIV

Horkheimer (2002), Cox (1981) a konkrétně ve vztahu ke studiu míru i Schmid (1968) upozorňují na to, že sociální vědy, stejně jako například fyzikální vědy, směřují k produkování znalostí, které jsou následně využívány ke kontrole, manipulaci a ovládnutí zkoumané oblasti. Jakákoli teorie i systematické zkoumání proto vždy slouží nějakému účelu. Jestliže tradiční či jinými slovy problémově orientovaný přístup bere svět tak, jak ho nalézá, pak kritický přístup k teorii se snaží teoretická východiska reflektovat s cílem svět měnit. Kritickému přístupu je vlastní uvědomění, že výchozí perspektiva zkoumání vymezuje podobu a charakter řešených problémů i to, pro jaké účely budou získané znalosti využívány. Reflexe teoretických východisek pak otevírá možnost normativní volby výchozí perspektivy (Cox 1981: 128–130). Proto je relevantní se ve vztahu ke zkoumání MMI ptát: jaká výchozí perspektiva je pro zkoumání MMI správná a vhodná? Jaký druh znalostí by mělo zkoumání MMI produkovat? K jakému cíli by měly získané znalosti směřovat?

Volba výchozí perspektivy zkoumání bude vždy závislá, kromě jiného, na konkrétní historické situaci, na předmětu zkoumání i na pozici a osobním postoji výzkumníka. Přesto má výzkumník v tomto ohledu určitou možnost volby. Ve vztahu k MMI lze identifikovat přinejmenším tři hlavní normativní perspektivy, které často hovoří o jejich (ne)legitimitě (o tom Lidén 2007). Jde o systém mezinárodního práva, který primárně zohledňuje pozici a zájmy národních států jako hlavních aktérů mezinárodních vztahů. Dále jde o systém univerzálních lidských práv, který staví na předpokladu rovnosti všech lidí v rámci globálního kosmopolitního systému. Do třetice jde o místní normativní systémy existující v rámci komunit stížených konfliktem. Tyto tři normativní perspektivy lze chápat jako důležité mantinely *de facto* vymezující možnosti samotné realizace MMI. Jako základ pro výchozí normativní perspektivu zkoumání MMI však ani jeden z těchto systémů neobstojí, jsou totiž artikulovány prostřednictvím těch nejvýznamnějších a nejsilnějších aktérů v daných systémech. Může být otázka, kdo nebo co přesně jsou ti nejsilnější aktéři na místní, národní či globální úrovni. Všichni však mají velmi daleko k reflektování zájmů a potřeb obyčejných lidí žijících v postkonfliktních oblastech, především těch nejslabších a nejpotřebnějších, kteří často neumějí či nemohou mluvit tak, aby jim bylo na těchto úrovních opravdu rozuměno (o hlasu subalterních viz Spivak 1988). Lidé v postkonfliktních situacích nejenže nejvíce trpí následky konfliktu a jednotlivá rozhodnutí v rámci MMI se jich přímo osobně týkají, ale také jsou klíčoví pro dlouhodobou transformaci konfliktu a úspěch MMI. Jejich zájmy a potřeby sice mohou být v různých případech v kontextu mezinárodního práva, lidských práv či norem místních komunit úspěšně prosazeny či naplněny, nikdy však s nimi nemohou být identické (o problému identity zájmů viz Schmid 1968: 220–221). Proto perspektiva tohoto článku vychází z názoru, že znalosti získané zkoumáním MMI by měly sloužit primárně lidem žijícím v konfliktních a postkonfliktních oblastech, obzvláště těm nejslabším a nejpotřebnějším z nich. Zájmy a potřeby těchto lidí jsou zde obecně konceptualizovány jako osvobození se od překážek, které jim brání konat podle vlastní volby a naplňovat vizi dobrého života, aniž by přitom omezovali ostatní v naplňování téhož. Toto pojetí odpovídá obecnému chápání emancipace v rámci kritické politické teorie (o tom Rengger 2005: 151–155) i v rámci kritických bezpečnostních studií (Booth 1991: 319).

Obecná kritika MMI upozorňuje na vcelku zřejmý fakt, že MMI všeobecně selhávají v naplňování svého dlouhodobého záměru transformovat cílové země do podoby stabilních, nezávislých a prosperujících států. Za důvody tohoto neúspěchu kritičtí autoři označují především necitlivost MMI k místní kultuře a normám, ignorování místních zájmů, tradic či kultury a depolitizaci místního společenského života. Upozorňují na to, že instituce prosazované a budované v rámci MMI se nestávají smysluplnou součástí místních sociálních systémů a každodenního života obyvatel. Tímto způsobem kritika do značné míry směřuje pozornost k ideovému aspektu života obyvatelstva v postkonfliktních oblastech, když chápe místní sociální struktury (normy, pravidla, kulturu, identity atd.) jako klíčové pro mírovou transformaci politické organizace v cílových společnostech, a tedy i pro dlouhodobou úspěšnost MMI (Richmond 2010; Jabri 2010; Taylor 2010; Bellamy – Williams 2004b a další). Proto je možné na úvodní otázku o využití kritické reflexe pro zkvalitnění praktického zkoumání MMI navázat ve vztahu k problému naplňování dlouhodobých cílů MMI další otázkou, a sice: jak MMI ovlivňují sociální struktury v postkonfliktních společnostech?

Na tuto otázku lze hledat odpověď empirickým výzkumem dosavadních MMI. Dosažená zjištění pak mohou být potenciálně přínosná pro dlouhodobou úspěšnost současných i budoucích MMI ve smyslu emancipace cílového obyvatelstva. Takový výzkum by se zaměřoval na interpretaci sociálních struktur v cílových společnostech v jejich interakci s aktivitami, rozhodnutími a strategiemi MMI. Cílem výzkumu by pak bylo získávat konkrétní znalosti využitelné při dalších aktivitách spojených s MMI. V tomto záměru se tak střetávají dva základní přístupy k chápání sociálních věd – naturalismus a sémiotický interpretativní přístup. Naturalismus, po vzoru fyzikálních a přírodních věd, se snaží odkrývat univerzální kauzální pravidla přirozeného řádu světa cestou empirického pozorování a logického uvažování, tak aby produkoval znalosti, kterými lze svět instrumentálně ovládat a kontrolovat. Proti tomu sémiotický přístup, často také charakterizovaný jako interpretativní, usiluje o studium významů či systémů významů vzniklých na základě lidských idejí. Takto vyprodukované znalosti nemají ambici sloužit instrumentálnímu ovládnutí okolního světa, ale poskytují interpretace vzniku a konstituování významů, tak jako například lingvistika (o naturalistickém a sémiotickém přístupu například D'Andrade 1986: 20–25).

Naturalistický a sémiotický přístup k sociálním vědám jsou někdy prezentovány jako protichůdné a vzájemně se vylučující, jako dva rozdílné světy. Tuto logiku někteří autoři sledují i v rámci oboru mezinárodních vztahů (Hollis – Smith 1990) a otázky o roli vědy představují důležitou součást takzvané čtvrté debaty v rámci oboru (Kurki – Wight 2007: 19–23). Tato debata je často charakterizována jako spor mezi takzvaným naturalistickým vědeckým přístupem, založeným na pozitivistickém chápání vědy, a antivědeckým přístupem, odmítajícím pozitivismus, a tedy i vědu v mezinárodních vztazích jako takovou. Aktuální vývoj v rámci filozofie vědy spojený s vědeckým realismem (viz například Archer et al. 1998) však naznačuje, že strukturování debaty na naturalistický vědecký a interpretativní antivědecký přístup je zavádějící. Pozitivismus, který předpokládá jednotu vědy, existenci univerzálních pravidel, postupů a zákonů, a tedy i vědecké metody, představuje pouze jeden z přístupů k chápání vědy v rámci filozofie vědy (Kurki – Wight 2007: 23–25; Wight 2002: 32–41). Proto není nutno ztotožňovat vědu s pozitivismem a označovat určité zkoumání či výzkumný program za (ne)vědecké pouze kvůli tomu, že (ne)odpovídá východiskům pozitivismu. Podle vědeckého realismu je sociální svět komplexní a mnohoznačný, proto je třeba k jeho poznávání využívat různá východiska a různé metody, které se jeví jako vhodné pro konkrétní výzkumné výzvy, výzkumné otázky a předmět zkoumání. Z pohledu vědeckého realismu je tedy zkoumání vlivu MMI na sociální struktury v postkonfliktních společnostech možné a myslitelné, výzkumný záměr by však měl být pečlivě konceptualizován. Co v tomto výzkumu může představovat relevantní znalosti a jak jich dosáhnout? Jaké metodologické postupy mohou být pro tento výzkum vhodné? Pro hledání odpovědi na tyto otázky je dosavadní diskuse o MMI

poměrně nevyzrálá. Pro vyjasnění možností a implikací teoretických voleb, které se nabízejí, jsou v další části textu interpretovány základní teoretické přístupy k MMI.

TEORETICKÉ PŘÍSTUPY K VÝZKUMU MEZINÁRODNÍHO MÍRU

V této části jsou představeny základní teoretické přístupy k MMI, které se odlišují ve svém metateoretickém chápání podstaty toho, co je zkoumáno, možností poznání i způsobů poznávání (obdoba Lapidových metavědeckých jednotek analýzy, 1989: 239–241). Tato systematizace otevírá prostor pro hledání vztahu myšlení o MMI k teoriím mezinárodních vztahů, jemuž bude věnován další pododíl textu.

Teoretické přístupy k MMI jsou často rozdělovány na problémově orientovaný a kritický přístup. Jestliže problémově orientovaní autoři východiska současných MMI akceptují, pak kritičtí autoři se je snaží problematizovat. Diskurz těchto dvou základních přístupů však není homogenní; v obou lze rozpoznat přinejmenším tři výrazné myšlenkové směry, které jsou níže interpretovány. Tyto teoretické přístupy zde nejsou chápány exkluzivně, ale spíše jako teoretická a metateoretická „gravitační jádra“ (termín vypůjčený z Wendta 2003: 29) přítomná v pracích jednotlivých autorů. U všech šesti přístupů je identifikována jejich výchozí perspektiva, hlavní koncepty, témata i nástroje či vize prosazování míru. U všech přístupů jsou také, v přímé návaznosti na Wendtovu práci (2003: 23), interpretována metateoretická východiska jejich vztahu ke struktuře sociálního systému, a to na základě dvou základních otázek: Do jaké míry je v daném přístupu struktura chápána jako materiální či ideová? Jaký je vztah struktury k aktérům? Tento postup umožňuje v další sekci textu umístit teoretické přístupy k MMI na mapu strukturálních teorií zohledňující jejich vztah ke čtyřem základním chápáním struktury užívaným v rámci sociálních teorií – materialismu, idealismu, individualismu a holismu.

Problémově orientovaný přístup

Heathershaw (2008) i Richmond (2005, 2010) upozorňují na to, že tradice, praxe a diskurz liberálního míru, který je hlavním teoreticko-normativním východiskem problémově orientovaného přístupu, není homogenní. Naopak myšlenkové základy liberálního míru mohou být chápány jako protichůdné: lze se setkat se snahou budovat mír prosazováním řádu a stability, dosahováním sociální spravedlnosti či zaváděním liberálnědemokratických politických a ekonomických principů. Během praxe budování liberálního míru však mezinárodní aktéři dle Heathershawa tyto přístupy pragmaticky diskurzivně propojují (2008: 620). V názoru, že prosazování liberálního míru funguje do značné míry jako prostředek posilování současného mezinárodního řádu, se s Heathershawem shodne i řada dalších kritických autorů (Jabri 2010; Taylor 2010 a další). Tři základní myšlenkové směry přítomné ve snahách o prosazování liberálního míru i v problémově orientovaném přístupu ke studiu MMI zde charakterizují koncepty negativního míru, pozitivního míru a demokratického míru.

Negativní mír

Termín negativní mír poprvé použil Galtung, když hovořil o přístupu chápajícím mír jako absenci otevřeného násilí (1969). V rámci MMI lze jako negativní mír chápat přístup prosazující stabilitu v cílových státech či oblastech podpořením institucí mocenské hierarchie. Pro tento přístup je důležitý pomyslný stupeň dosažené vlády, a ne forma vlády, proto negativní mír připomíná konzervativní přístup k modernizaci (srovnej Huntington 1968: 1, citováno in Heathershaw 2008: 610). Aktuálně představuje z hlediska negativního míru jeden z hlavních problémů existence selhávajících států a kvazistátů, symbolizujících anarchii na domácí úrovni (o tom například Jackson 1990). Tyto státy jsou pro svou nefunkčnost prezentovány jako hrozba vlastním obyvatelům i celému mezinárodnímu systému; proto by měly být zachráněny (Helman – Ratner 1992) či obnoveny (Zartman 1995) prostřednictvím mezinárodních iniciativ. Koncept selhávajícího státu se dostal

do středu bezpečnostní politiky USA, a posléze i dalších aktérů, po útocích 11. září 2001, když národní bezpečnostní strategie USA pro rok 2002 označila selhávající státy jako zdroj nejistoty a terorismu. Prosazování negativního míru vytvářením a podporou hierarchických mocenských institucí v rámci cílových států se tak stalo důležitou součástí globálního boje proti terorismu.

Negativní mír může být v rámci MMI prosazován různými prostředky od diplomacie přes politickou kondicionalitu až po mezinárodní vojenskou intervenci. Násilí a využívání síly je v rámci negativního míru vnímáno jako legitimní politický nástroj akumulace či vykonávání moci a dosažení stability. V praxi tak dochází k paradoxnímu budování státu a státní suverenity prostřednictvím jejího porušování cestou mezinárodní vojenské intervence (o tom například Zaum 2007). Na akademické úrovni jsou ve vztahu k prosazování negativního míru v rámci MMI dále řešeny například podmínky vhodné pro úspěšnou intervenci třetí strany v rámci mírových vyjednávání (Zartman 2001), budování státu (Fukuyama 2004), úloha a typologie mezinárodní autority v postkonfliktních oblastech (Caplan 2004; Chesterman 2004; Chopra 1999) či sekvenční podmíněnosti jednotlivých strategických kroků v rámci MMI (Paris 2004).

Negativní mír chápe mír jako důsledek fungujících hierarchických mocenských institucí státu (struktury) schopných prosadit a udržet mocenskou hegemonii, proto ho lze interpretovat jako materialisticko-holistický přístup.

Pozitivní mír

Pozitivní mír v Galtungově typologii znamená absenci strukturálního násilí, tedy stav sociální spravedlnosti umožňující všem lidem naplnit jejich potenciál (1969: 168–184). V rámci MMI lze pozitivní mír chápat jako snahu o naplňování univerzálních biologických, psychologických a sociálních lidských potřeb (o tom například Burton 1990) prostřednictvím identifikace a odstranění strukturálního násilí a nastolením sociální spravedlnosti. Tradice tohoto myšlení se rozvíjí hlavně v oboru studia míru, který vznikl jako reakce na polarizovaný svět po druhé světové válce a na omezení vyplývající z praxe realistické strategické analýzy. Inspirována humanistickou tradicí, začala být rozvíjena věda usilující o překonání státocentrického pohledu a naplňování zájmů mezinárodního systému jako celku (Schmid 1968: 219). Studiu míru je přitom vlastní víra v univerzální aplikovatelnost získaných znalostí nezávisle na místě a času; tento předpoklad je však opuštěn v kritické verzi mírových studií (Patomäki 2001). V rámci studia míru začal být poprvé explicitně užíván termín budování míru, ve smyslu mírového procesu vzlínajícího zdola nahoru (Galtung 1976; Azar 1985; Burton 1990).

Pozitivní mír je v jasném kontrastu vůči negativnímu míru: jde o ambiciózní snahu o celkovou transformaci konfliktu, v níž hraje klíčovou roli občanská společnost. Pozitivní mír se snaží zohledňovat lidské potřeby a roli občanské společnosti, přičemž nevěnuje výraznou pozornost širšímu institucionálnímu a politickému kontextu; inherentně předpokládá, že odstraňování strukturálního násilí povede ke kosmopolitní verzi pozitivního míru (o tom například Richmond 2010: 16–21). Stát má v tomto přístupu distribuční roli při uspokojování lidských potřeb, klíčoví jsou ale jednotlivci a jejich potřeby, které by měly být naplňovány kooperativními strategiemi a solidaritou v rámci globální kosmopolitní komunity. Metodologicky tento přístup vede ke kvantitativnímu vyjádření a operacionalizaci lidských potřeb, vnímaných globálně a univerzálně. Projevem tohoto přístupu v mezinárodní politice je například snaha o naplnění Rozvojových cílů tisíciletí (*MDGs*), kterým jde o naplňování základních lidských potřeb v globálním kontextu bez ohledu na politickou či kulturní dimenzi v jednotlivých zemích a regionech.

Na akademické úrovni je ve vztahu k dosahování pozitivního míru věnována také pozornost roli občanské společnosti, neziskových organizací a rozvojové spolupráce v postkonfliktních společnostech (Anderson 1999) či vytváření sociálních prostorů pro usmíření (Lederach 1997, 2005). Jako radikálně kosmopolitní verzi pozitivního míru je možno

chápat práce Kaldorové (2000, 2006), která se zabývá i možnostmi nadnárodní ozbrojené humanitární intervence jako reakce na barbarismus takzvaných nových válek, vznikajících po skončení studené války.

Pozitivní mír se zaměřuje na problém strukturálního násilí v mezinárodním/globálním/světovém systému jako celku, kdy je struktura vnímána ve spojitosti s distribucí materiálního bohatství uspokojujícího lidské potřeby. Proto lze pozitivní mír interpretovat jako materialisticko-holistický přístup. K odstraňování strukturálního násilí by ale měli přispět svou činností hlavně jednotlivci motivovaní globální solidaritou a organizovaní v rámci občanské společnosti; v tomto ohledu pozitivní mír přesahuje do individualismu.

Demokratický mír

Přístup demokratického míru lze chápat jako realizaci implikací obecné teorie demokratického míru v rámci MMI. Teorie demokratického míru vnímá liberální demokracii jako nejvhodnější státní zřízení pro mírové soužití národních států (například Doyle 1983a, 1983b). Teorie dále předpokládá, že jestliže budou v rámci států zaručena základní liberálnědemokratická práva jednotlivců, pak bude společnost fungovat bez násilných ozbrojených střetů dovnitř i navenek. Přístup demokratického míru proto usiluje o posilování míru prosazováním a naplňováním elementárních liberálnědemokratických občanských práv. Těmi jsou hlavně svoboda projevu a sdružování, rovnost před zákonem, právo na svobodné nakládání s majetkem, rovné volební právo a ústavně zaručený demokratický volební proces (Doyle 1997: 207). Společnost je v tomto přístupu chápána jako systém tržně strukturovaných vztahů mezi jednotlivci, jejichž rovný status je určován mírou subjektivních práv, která mají vůči státu a jiným občanům. Politický proces pak funguje jako mírová agregace politických zájmů jednotlivců prostřednictvím hlasování ve volbách, jehož výsledkem je rozdělení politické moci; trh je prostorem mírové agregace ekonomických zájmů jednotlivců prostřednictvím rovné hospodářské soutěže. Procedurální demokracie, právní stát, volný trh a kapitalismus tak představují nástroje a záruky mírového a stabilního rozvoje společnosti.

Teorie demokratického míru podnítila rozsáhlý výzkum (Babst 1972; Small – Singer 1976; Russett 1993; Risse – Kappen 1995; Hegre 2004 a další) a její dyadická verze o velmi nízké pravděpodobnosti ozbrojeného konfliktu mezi dvěma vyspělými demokraciemi je obecně považována za platnou jak mezi tvůrci politik a politických rozhodnutí, tak mezi akademiky. Explicitní odkazy k liberálnědemokratickým hodnotám a institucím se pak staly integrální součástí strategických dokumentů mezinárodního společenství týkajících se MMI přinejmenším od Agendy pro mír, představené Butrusem Butrusem-Ghálím v roce 1992 (Boutros-Ghali 1992; ICISS 2001; UN 2000; UN 2004).

Demokratickému míru je vlastní primární ohled na jednotlivce jako držitele univerzálních liberálnědemokratických občanských práv. Proto lze demokratický mír označit jako idealisticko-individualistický přístup.

Kritické přístupy

Kritika MMI je roztržštěná a vychází z různých teoretických pozic. Přesto lze, zejména na základě Lidénovy typologie (2006: 43–72), pozorovat tři hlavní základní přístupy, kterých kritika MMI využívá. Tyto přístupy jsou zde interpretovány jako komunitaristická, neomarxistická a poststrukturalistická kritika.

Komunitaristická kritika

Komunitaristická kritika MMI upozorňuje na to, že prosazování liberálních hodnot, jako je zastupitelská demokracie, kapitalismus či sekularismus, se zakládá na východiscích vnějších aktérů a nerespektuje tradici a praxi místních společenství a jejich zájmy. Tímto způsobem MMI odnímají místním kulturním a politickým komunitám právo na sebeurčení a samosprávu (například Waltzer 2006; Mac Ginty 2008). Místní tradice, kultura a morální

systémy mají pro komunitaristy hodnotu samy o sobě a nemohou být hodnoceny zvnějšku ani na základě racionálně odvozených principů. Jakákoli hodnotící kritéria podle komunitaristů vždy vycházejí z konkrétní praxe, tradice či komunity, a jejich univerzalita je tak pouze domnělá. Neúspěchy MMI podle komunitaristického argumentu vycházejí z toho, že MMI neakceptují místní hodnoty. Paris (2001) v tomto kontextu píše o praxi MMI jako *mission civilizatrice*, která se podobá koloniálním snahám o civilizování závislých populací a teritorií. Richmond v této souvislosti argumentuje, že idealizovaná představa míru založená na zkušenosti dvou světových válek a na snaze udržet stávající řád vede k technicistnímu přístupu k MMI, při němž se uzavírají možnosti pro reflektování místního kontextu. MMI tak nejsou naplněny konkrétním obsahem a vzniká takzvaný *virtuální mír* (Richmond 2004: 83).

Protože pro komunitaristickou kritiku je dosažení míru teoreticky možné pouze v souladu s tradicí, kulturou a zájmy místní komunity, jde na této úrovni o idealisticko-holistický přístup.

Neomarxistická kritika

Neomarxistická kritika MMI upozorňuje na to, že mírové snahy se nesou v duchu neoliberálního konsenzu a upevňují nespravedlivou globální dělbu práce a distribuci blahobytu. Podle autorů vycházejících například z Marxe, Gramsciho či Coxe kapitalistické elity využívají svou moc k hegemonickému organizování globální politické ekonomie podél neoliberálních linií. Někteří z těchto autorů argumentují, že neoliberální doktrína legitimizující privatizaci, liberalizaci, snižování a zužování role státu, podporu exportu a zahraničních investic, sekularizaci a potlačování určitých druhů kolektivního a veřejného života je akceptována všemi hlavními mezinárodními organizacemi, tvořícími takzvanou mezinárodní nadstavbu (například Taylor 2010; Pugh 2004). Nespravedlivost současného mezinárodního řádu, jako jeden z hlavních zdrojů nestability a konfliktů v periferiích mezinárodního systému, je tak působením mezinárodní nadstavby dále posilována a rozvíjena. Podle Duffielda (2001) může situace vést až k rozvíjení nadnárodních globálních násilných konfliktů mezi neoliberálními strategickými komplexy a jejich neliberálními protějšky.

V postkonfliktních prostorech lze podle Taylora sledovat realizaci nadnárodní neoliberální agendy v její nejextrémnější podobě. Tyto oblasti jsou v mezinárodním hegemonickém diskurzu vykreslovány tak, že potřebují záchranu prostřednictvím demokracie, liberalismu a kapitalismu. Úlohou mezinárodního společenství je pak pomoci přestavět místní společnosti a identity, jejichž původní verze jsou vnímány jako irelevantní. Univerzalistická neoliberální vize, která ideově vyjadřuje zájmy kapitalistické globální elity, je tak prosazována ve jménu humanistických ideálů. Kvůli ztrátě suverenity *de facto* a často i *de iure* je tak do postkonfliktních oblastí prostřednictvím mezinárodní institucionální nadstavby exportován kapitalismus (Taylor 2010: 156).

Mír je v rámci tohoto přístupu teoreticky dosažitelný strukturálním globálním posunem k spravedlivější dělbě práce a bohatství. K prosazení takové strukturální změny je však třeba, ve shodě s Gramsciho myšlením, ovlivnit podobu dominantního diskurzu a zajistit si podporu mas. Tento holistický přístup zůstává svým důrazem na prvek bohatství a výrobní síly pevně ukotven v materialistickém chápání struktury, má však tendenci přesahovat do idealismu svou vysokou političností, citlivostí vůči ideologiím a dominantnímu diskurzu.

Poststrukturalistická kritika

Poststrukturalistická kritika usiluje zejména o dekonstrukci ústředních moderních konceptů ve vztahu k diskurzu MMI, kupříkladu racionality, národního státu či genderových aspektů mírového diskurzu. Väyrynenová argumentuje, že součástí sebeporozumění moderní doby je instrumentální racionalita, zaměřená na instrumentální ovládnutí světa, efektivitu

a úspěch při řešení vzniklých úkolů. V rámci tohoto přístupu pak je bezvýhradně přijímáno, že západní způsob státnosti, demokracie, neoliberální ekonomika a chápání občanské společnosti jsou ideálem pro spravování společnosti, a to i té postkonfliktní. Tato řešení jsou však často normativního rázu a nakonec pomáhají posilovat existující struktury světového řádu i diskriminující genderové mikropraktiky moci, přičemž neberou ohled na důsledky těchto snah pro lidi i společnosti v postkonfliktní situaci (Väyrynen 2010: 140–141). Proto jsou například rezoluce Rady bezpečnosti 1325 o ženách, míru a bezpečnosti a Deklarace z Windhoeku z roku 2000, přijaté ve jménu podpory žen, podle Väyrynenové ve svém důsledku nespravedlivé a diskriminující, protože dále reprodukuje a posilují dominantní diskurz pasivní ženy pod ochranou aktivního muže (2010: 144).

Poststrukturalistická dekonstrukce také často upozorňuje na tendenci stavět význam a legitimitu MMI na diskurzivních dichotomiích, které vymezují obecné chápání správného, legitimního, přirozeného a žádoucího v protikladu k nežádoucímu, iracionálnímu, nerozvinutému, selhávajícímu či barbarskému (Fetherston 2000: 190). Přitom je často negativní, slabší či pasivní část dichotomie přisouzena lidem žijícím v postkonfliktních společnostech. V takovémto diskurzivním rámování liberálního míru dochází k hegemonickému uzurpování místní politické agendy, a to paradoxně ve jménu ochrany lidských práv či lidské bezpečnosti (Jabri 2010: 48–56). Jako součást poststrukturalistické kritiky lze chápat i Richmondovu snahu o genealogii historického vývoje liberálního myšlení o konceptu míru, a sice od míru vítěze přes institucionální mír, ústavní mír až po občanský mír. Na této genealogii Richmond založil svou typologii modelů liberálního míru sahající od hyperkonzervativního přes konzervativní, ortodoxní až po emancipační liberální mír (Richmond 2005).

Odkrýváním a následným oslabováním či přímo vymizením hegemonických diskurzů se může dle poststrukturalistické kritiky teoreticky uvolnit prostor pro rozvíjení nových spravedlivějších, inkluzivnějších a mírovějších ideových struktur. Poststrukturalistická kritika se zaměřuje na úroveň diskurzivní struktury sdílených představ, proto tento směr můžeme interpretovat jako idealisticko-holistický.

Mezinárodní mírové iniciativy a teorie mezinárodních vztahů

MMI jsou doposud jen omezeně teoretizovány a vyvíjejí se poněkud stranou ostatních oblastí sociálních věd (o tom například Paris 2000; Bellamy 2004; Bellamy – Williams 2004b). Přitom kupříkladu obor mezinárodních vztahů představuje bohatou zásobárnu teorií a konceptů o mezinárodním systému (podobně Paris 2000: 32) a metateoretická debata sociálních věd poskytuje užitečný vhled do základních otázek sociálního zkoumání. Systematické usouvzažnění s těmito oblastmi by mohlo usnadnit přenos myšlenek a konceptů, a přispět tak k lepšímu porozumění MMI. V následujících řádcích jsou přístupy k výzkumu MMI, představené v předchozí části, vztaženy k teoriím mezinárodních vztahů i k základním sociálním teoriím, tak jak je představuje Wendt (2003: 29–40).

Teoretické přístupy k MMI mají s teoriemi mezinárodních vztahů mnoho společného, lze si však povšimnout zřetelných rozdílů. Negativní mír v MMI je podobný realismu, neorealismu či neoliberalismu mezinárodních vztahů. Společným hlavním prvkem těchto přístupů je fakt, že přisuzují ústřední význam instituci národního státu. Ale jestliže realismus, neorealismus i neoliberalismus se zaměřují na horizontální interakci států jako kontejnerů moci v rámci anarchického mezinárodního systému, s určitou autonomní rolí přiznanou mezinárodním institucím v rámci neoliberalismu, pak negativní mír se zaměřuje na vertikální interakci mezinárodního společenství s domácím systémem uvnitř konfliktního či postkonfliktního státu. Negativní mír proto lze interpretovat jako pokračování realistického myšlení v kontextu, který neodpovídá původním realistickým východiskům: mezinárodní systém již není chápán anarchicky, ale hierarchicky, mezinárodním institucím je přiznán určitý vliv na dění uvnitř států a stát již nefiguruje jako neproblematizovaný aktér, ale jako součást struktury umožňující prosadit a udržet mocenskou hegemonii.

Na rozdíl od negativního míru nemá pozitivní mír jasně identifikovatelný protějšek v rámci teorií mezinárodních vztahů, tak jak je popisuje Wendt. Je tomu dost možná proto, že tento přístup navazuje na myšlenkovou tradici mírových studií, která se rozvíjela stranou hlavního proudu myšlení o mezinárodních vztazích (Schmid 1968: 217). Přesto lze pozitivní mír chápat jako přístup poměrně blízký teorii světových systémů či neogramsciiovskému marxismu v mezinárodních vztazích, potažmo neomarxistické kritice v MMI, a to v holistickém chápání mezinárodního/globálního/světového systému a v důrazu na zohledňování působení materiální struktury. Liší se však od těchto přístupů svou apolitičností a umírněností. Jestliže marxisticky laděné přístupy se zaměřují na nerovnou dělbu práce jako hlavní příčinu nestability na periferiích a řešení vidí především v náležité změně mezinárodního řádu, pak pozitivní mír je vůči mezinárodnímu řádu víceméně konformní (ve vztahu ke studiu míru viz Schmid 1968: 221). K odstraňování strukturálního násilí by dle pozitivního míru měla vést globální solidarita, modernizace a rozvoj, v radikálně kosmopolitní verzi i nadnárodní humanitární intervence.

Demokratický mír je zjevně propojen s liberálním myšlením, a tedy i liberalismem v mezinárodních vztazích. Ve shodě s teorií demokratického míru liberálnědemokratický mír předpokládá, že dojde-li k zaručení základních občanských práv jednotlivců, pak bude společnost fungovat bez násilných ozbrojených střetů dovnitř i navenek. V liberalismu mezinárodních vztahů jsou za hlavní aktéry považovány národní státy, jejichž chování na mezinárodním poli je dáno primárně domácími faktory a usměrňováno mezinárodními institucemi, v rámci MMI jsou naopak hlavními aktéry jednotlivci jako držitelé univerzálních liberálnědemokratických občanských práv. Přestože se tedy v obou směrech chápání aktérů velmi liší, na metateoretické úrovni jsou oba přístupy shodně individualistické.

Ani komunitaristická kritika nemá, podobně jako pozitivní mír, jasně identifikovatelný protějšek v debatě MV, tak jak jí popisuje Wendt. Komunitaristická kritika se vymezuje vůči MMI z pozice a perspektivy místních kulturních a politických komunit. Upozorňuje na to, že místní ideové a morální systémy mají svébytnou hodnotu a nemohou být hodnoceny či nahrazeny zvnějšku. Komunitaristická kritika však nesměruje k absolutnímu odmítnutí MMI, ale spíše upozorňuje na to, že tyto snahy musejí respektovat místní tradici a kulturu, aby získaly legitimitu a byly úspěšné a smysluplné. Nejde o kritiku revoluční ve vztahu k mezinárodnímu řádu, ale o odmítnutí rozhodnutí založených na neautentických morálních soudech. V kontextu MMI se pak komunitaristická kritika obrací hlavně proti zjednodušujícím a necitlivému aplikování liberálních hodnot do místního kontextu. Ve svém akceptování rámce národního státu, argumentací respektující stávající řád, vysokou důležitostí přikládanou legitimitě a pozorností k úrovni sdílených představ a kultuře se komunitaristická kritika podobá anglické škole v podání Hedleyho Bulla (1977). Ovšem jestliže Bull argumentuje z perspektivy mezinárodní společnosti, pak komunitaristická kritika argumentuje z perspektivy místní komunity.

Neomarxistická kritika MMI má zřetelné afiliace s teorií světových systémů a neogramsciiovským marxismem v rámci mezinárodních vztahů. Všechny tyto přístupy se zaměřují na problém nespravedlivé dělby práce a bohatství v mezinárodním či světovém systému. Neomarxistická kritika tak využívá a rozvíjí koncepty vlastní marxistickým přístupům v kontextu MMI, jež vnímá jako praxi udržující a posilující nespravedlivé nastavení mezinárodního řádu.

Podobně i poststrukturalistickou kritiku MMI můžeme chápat v úzkém vztahu k postmodernímu a feministickému přístupu v MV, jež se shodně zaměřují na úroveň diskurzu.

Z výše uvedeného vyplývá, že pozitivní mír a komunitaristická kritika MMI nemají přímo identifikovatelný protějšek v mezinárodních vztazích; podobně ani anglická škola a světová společnost nemají svůj protějšek v MMI. Specifičnost pozitivního míru a komunitaristické kritiky a nepřítomnost přístupů anglické školy a světové společnosti lze spatřovat hlavně v posunu debaty o MMI k základním lidským sociálním právům

Tabulka č. 1
Teoretické přístupy k mezinárodním mírovým iniciativám – základní charakteristiky

Přístup k MMI	Úroveň analýzy	Koncepty	Témata	Nástroje prosazování míru	Ontologická východiska	Podobnost s teoriemi MV	Příklad
Negativní mír	Národní stát	Stabilita, řád, mocenská hierarchie, budování státu	Selhávající státy, podmínky úspěšné intervence, mezinárodní správa, sekvenční podminěnost	Diplomacie, kondicionalita, vojenská intervence	Materialisticko-holistická	(Neo)realismus a neoliberalismus	Helman – Ratner (1992), Zartman (1995, 2001), Fukuyama (2004)
Pozitivní mír	Mezinárodní/globální kosmopolitní systém	Strukturální násilí, lidské potřeby, sociál. spravedlnost, budování míru	Občanská společnost, globální kosmopolitní systém	Rozvoj, rozvojová spolupráce, usmíření	Materialisticko-holistická	–	Galtung (1976), Azar (1985), Burton (1990), Lederach (1997, 2005)
Demokratický mír	Jednotlivec ve vztahu k institucím demokratického státu	Občanská práva, zastupitelská demokracie, volný trh, právní stát	Demokratický mír	Politická demokracizace, ekonomická liberalizace	Idealisticko-individualistická	Liberalismus	Doyle (1983a, 1983b, 1997), Russett (1993)
Komunitaristická kritika	Místní komunita a její normativní systém	Právo na sebeurčení a samosprávu, místní kultura a hodnoty	(Neo)kolonialismus, virtuální mír, místní způsoby řešení konfliktu	Respektování místních zájmů, tradic a kultury	Idealisticko-holistická	–	Waltzer (2006), Mac Ginty (2008), Paris (2001), Richmond (2004)
Neomarxistická kritika	Mezinárodní/globální ekonomický systém	Dělná práce, institucionální nadstavba, politická ekonomie, hegemonický diskurz	Fungování neoliberalního mezinárodního řádu, útlak a vykořisťování	Spravedlivější dělná práce a bohatství, ovlivnění diskurzu	Materialisticko-holistická	Světové systémy, neogramsciovský marxismus	Taylor (2010), Pugh (2004), Duffield (2001)
Poststrukturalistická kritika	Diskurz	Diskurz, modernita, západní hodnoty	Diskurzivní hegemonie, diskriminace, umlčování alternativ	Odkryvání a oslabování hegemonických diskurzů	Idealisticko-holistická	Postmodernismus, feminismus	Väyrynen (2010), Heathershaw (2008), Jabri (2010)

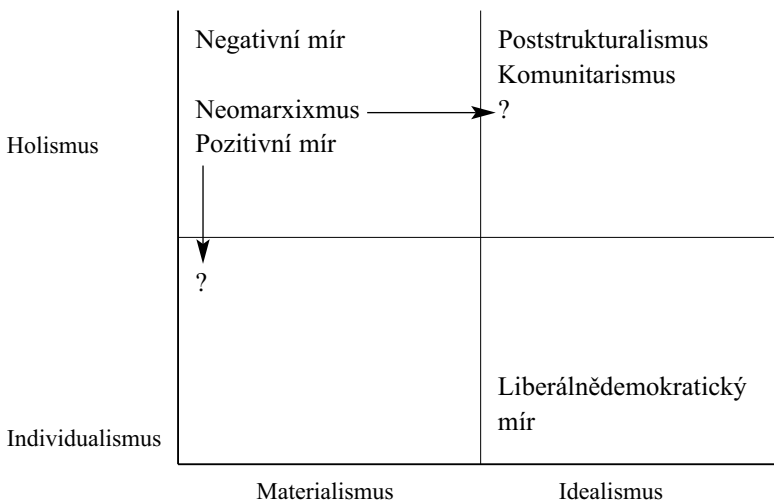
Zdroj: Autor.

a potřebám (pozitivní mír) a v pozornosti věnované interakci mezinárodních institucí se sociální a kulturní pluralitou v konfliktních či postkonfliktních oblastech (komunitaristická kritika). Při tomto posunu ohniska debaty je kladen silný důraz na mocenské vztahy, ale je překonána perspektiva suverénního státu jako neproblematizovaného aktéra. S tím je spojeno oslabení pozornosti věnované teoretickým tématům anglické školy a světové společnosti, konkrétně představám sdíleným v rámci mezinárodní společnosti suverénních států (anglická škola), respektive samovolnému rozšiřování a přejímání vzorců moderní kultury v globálním měřítku (světová společnost, viz například Meyer – Boli – Thomas – Ramirez 1997).

Základní charakteristiky zde představených teoretických přístupů k MMI jsou shrnuty v tabulce č. 1 na straně 84.

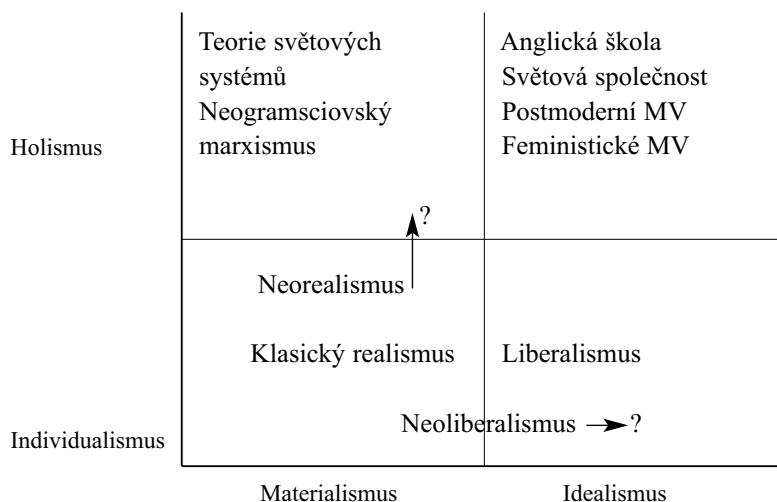
Jednotlivé přístupy MMI lze také podle jejich vztahu ke struktuře sociálního systému umístit na strukturální mapu zohledňující jejich pozice ve vztahu k debatám mezi materialismem a idealismem, respektive individualismem a holismem v rámci sociálních věd (viz Wendt 2003: 1–46). Při porovnání strukturální mapy MMI s Wendtovou strukturální mapou teorií mezinárodních vztahů (schémata č. 1 a 2 níže) je viditelný všeobecný posun těžiště teoretizování od individualismu k holismu v MMI. Tento posun lze interpretovat ve spojitosti se zřetelnou změnou v úrovni analýzy a s tím spojenou změnou ve vnímání role státu. V teoriích mezinárodních vztahů je pozornost zaměřena na mezinárodní systém jako celek, v němž je stát většinou chápán jako dominantní neproblematizovaný aktér. Při studiu MMI je pozornost více zaměřena na úroveň konfliktu lokalizovaného v určité oblasti, přičemž se stát při teoretizování stává součástí struktury. Posun k holismu lze také interpretovat v souvislosti se změnou v chápání mocenského působení v rámci globálního politického prostoru. Většina teorií mezinárodních vztahů vychází ze standardního rozdělení *de iure* i *de facto* na domácí sféru uvnitř národních států, kde je moc uplatňována vertikálně v rámci domácí hierarchie, a mezinárodní sféru, kde je moc uplatňována horizontálně v rámci mezinárodní anarchie. Ve vztahu k MMI je však situace obrácená: vznikají teorie hierarchického vertikálního působení mezinárodních institucí, takzvané nadstavby, na domácí systém, který z hlediska mezinárodních standardů nějakým způsobem selhává a je charakterizován větším či menším stupněm anarchie.

Schéma č. 1
Strukturální mapa teoretických přístupů k MMI

Zdroj: Autor.

Schéma č. 2
Strukturální mapa teorií mezinárodních vztahů

Zdroj: Wendt 2003: 32.

KE KRITICKÉMU KONSTRUKTIVISMU

Rozdělení na problémově orientovaný a kritický přístup v MMI zhruba odpovídá obecnému rámování diskuse mezi racionalismem a konstruktivismem v oboru mezinárodních vztahů (Wendt 2003: 33–38; Fearon – Wendt 2002). Jestliže racionalismus, který kombinuje naturalistický empirický přístup k sociálnímu zkoumání s teorií racionální volby (o tom například Kurki-Wight 2007: 24), přistupuje k intersubjektivním představám (například normám a identitám) jako k daným či konstantním faktorům, pak v rámci konstruktivistického přístupu jsou intersubjektivní představy chápány jako proměnlivé v kontextu sociální interakce. Rozdílná východiska racionalismu a konstruktivismu mají důležité implikace pro teorii i výzkum, tyto přístupy však nejsou v nevyhnutelném konfliktu. Na metodologické úrovni se mohou doplňovat, protože se hodí pro řešení odlišných výzkumných problémů a s nimi spojených otázek: racionalismus pro otázky týkající se ovlivnění chování jednotlivých aktérů v konkrétních situacích, konstruktivismus pro otázky týkající se změny intersubjektivních představ (Wendt 2003: 34). Dle Wendta je však při výzkumu důležité, aby se volba metodologie odvíjela od charakteru výzkumného problému, respektive od výzkumné otázky, a ne naopak. Wendtova teze o prvotnosti povahy výzkumné otázky pro formulování metodologie vychází z vědeckého realismu v rámci filozofie vědy. Vědecký realismus pojímá svět jako v zásadě komplexní a mnohoznačný fenomén, k jehož poznávání je vhodné využívat různá východiska a různé metody, které se zdají vhodné pro konkrétní výzkumné otázky a předmět zkoumání (o tom například Wight 2002: 43; Kurki – Wight 2007: 25–27). Vědeckost výzkumu pak spočívá především v tom, jak dobře se dokáže přiblížit realitě, tedy jak dobře dokáže výzkum odpovědět na výzkumnou otázku. Pokud je však metodologie volena *a priori*, bez ohledu k řešené výzkumné otázce, pak se může stát nevyslovenou ontologií a může výzkum negativně ovlivnit (Wendt 2003: 37–38). Argumentace vědeckého realismu tak vede k holistickému chápání významu výzkumné otázky pro celý výzkum, protože otázka je směrodatná pro celkovou epistemologickou pozici a metodologii výzkumu.

Většina MMI realizovaných po skončení studené války usiluje o celkovou transformaci postkonfliktních společností, tedy i jim vlastních norem a identit. Kritika MMI však mnohohlasně argumentuje, že lokální identity a normativní systémy nejsou v dosavadních

MMI považovány za součást řešeného problému. Tomu odpovídají i metodologická a ontologická východiska výše popsaných problémově orientovaných přístupů, která jsou výrazně *racionalistická*. Na metodologické úrovni se problémově orientované přístupy ptají, jak co nejefektivněji ovlivnit chování místních aktérů cestou mocenského působení (negativní mír), naplněním jejich materiálních potřeb (pozitivní mír) nebo zajištěním jejich elementárních politických práv (demokratický mír). Na ontologické úrovni vnímají identity a normy místních aktérů jako sekundární ve vztahu ke vzniku státní mocenské struktury (negativní mír), materiálního zabezpečení (pozitivní mír) či naplnění individuálních politických práv (demokratický mír). Místní intersubjektivně sdílené představy jsou tedy v rámci problémově orientovaných přístupů chápány jako nedůležité a vnější vůči sledovanému systému; není jim věnována pozornost a nejsou považovány za součást řešeného problému. Racionalismus, respektive naturalisticko-empirický přístup k sociálnímu zkoumání představuje koherentní výzkumný rámec, který může být vhodný pro zodpovídání specifického druhu výzkumných otázek. Reflexe dosavadního problémově orientovaného výzkumu však demonstruje, že tento výzkumný rámec omezuje možnost adekvátně vysvětlit vliv MMI na místní sociální struktury. Proto by, v souladu s východisky vědeckého realismu, při takovém výzkumu měla být zaujata perspektiva, která by umožnila se realitě sociálních struktur alespoň do určité míry přiblížit. Takové zkoumání by se tedy nemělo omezovat pouze na analýzu empiricky přímo pozorovatelných událostí nebo faktů, ale mělo by do analýzy zahrnout i sledování nemateriální reality.

Ve vztahu k analýze zahrnující ideový prvek je nasnadě otázka, nakolik takový výzkum může aspirovat na kauzální vysvětlení reality. Antivědeckí interpretivisté vysvětlení odmítají, protože chápou sociální objekty jako nahodilé a dynamické, a tudíž nevysvětlitelné. Navíc snahu o vysvětlení vnímají jako součást uměle privilegovaného hegemonického diskurzu pravdy, prezentovaného jako vědecké poznání (Campbell 1996; George 1994, citováno in Price – Reus Smit 1998: 270). Naturalisté se naopak stavějí skepticky k pokusům o vysvětlení na základě analýzy sociálních struktur, tedy něčeho, co není přímo pozorovatelné lidskými smysly (Neurath – Cohen 1973; King – Keohane – Verba 1994). Toto dichotomické chápání kauzálního vysvětlení je do značné míry způsobeno zjednodušeným chápáním vysvětlení jako snahy o odhalování univerzálních zákonitostí, které by mohly sloužit ke spolehlivému předvídaní budoucích událostí a k instrumentálnímu využívání poznání. Naturalismus v sociálních vědách usiluje o tento způsob vysvětlení po vzoru přírodních věd, neboť kauzalitu vysvětluje zaznamenáním rozdílu v závislé proměnné při změně hodnoty nezávislé proměnné (takzvaný kauzální efekt, viz King – Keohane – Verba 1994: 76–84). Naturalisté tak při hledání obecných zákonů odhlíží od vnitřních spojitostí příčiny a následku a přikládají větší váhu empirickému potvrzení konstantní spojitosti určitých jevů. Naturalistické chápání vysvětlení je akceptováno i antivědeckými interpretivisty, kteří ale jeho možnost v sociálním zkoumání odmítají (o tom Wight 2002: 37). Paradoxně však přírodní vědy užívají a hledají vysvětlení prostřednictvím obecných zákonů jen v určitých oborech, jmenovitě například ve fyzikálních vědách (hlavně fyzika, chemie, astronomie). Tyto obory chápou zkoumaný svět jako téměř úplně homogenní univerzum, v němž jsou všechna zobecnění dlouhodobě platná, a mají tedy charakter zákonů. V jiných oborech, jako jsou například biologie či meteorologie, však vědecká praxe dospívá k vysvětlení spíše popisem komplexních nahodilých mechanismů, jejichž vysvětlení platí pouze pro určité objekty existující v určitém kontextu, a mají proto daleko k formě obecných zákonů (D'Andrade 1986: 21–22). I vzhledem ke zjevné pluralitě metod v rámci přírodních věd je tedy otázkou, nakolik jsou univerzalizující naturalistické postupy vycházející ze studia uzavřených systémů v experimentálních laboratorních podmínkách vhodné pro studium otevřených systémů sociálních struktur, které jsou pravděpodobně ještě nahodilejší než systémy zkoumané v biologii.

Spor o vysvětlení prostřednictvím obecných zákonů by neměl zakrýt fakt, že v rámci sociálního zkoumání je dlouhodobě rozvíjen ještě nejméně jeden výrazný přístup k vysvětlení. Tento přístup usiluje o vysvětlení cestou detailní specifikace příčin způsobujících, že se situace ve sledované oblasti vyvinula právě tak, jak se vyvinula, a ne jinak (o tom například King – Keohane – Verba 1994: 85–90; Price – Reus Smit 1998: 272–275; z filozofického hlediska například Ladyman 2002: 207–208; Ruben 1992: zejména 230–233). Vysvětlení založené na detailní specifikaci příčin je prováděno ve vztahu ke konkrétnímu historickému procesu vedoucímu k sledovanému výsledku, ne ve vztahu k obecně platným pravidlům. Procesuální vysvětlení je méně ambiciózní než vysvětlení na základě obecného zákona a nevznášá nároky na obecnou platnost ani predikci. Podle některých autorů je však přístup usilující o nahodilé, historicky podmíněné vysvětlení daleko vhodnějším nástrojem pro poznávání sociální reality než snaha odkrýt domnělé univerzální pravdy. Například podle Tillyho „*navzdory více než sto letům vytrvalého úsilí neidentifikovali političtí vědci s jistotou žádnou takovouto uniformní jednotu*“ (2001: 25).

V oboru mezinárodních vztahů se vysvětlení sledováním historického procesu výrazně rozvíjí v konstruktivistickém výzkumu. V rámci konstruktivismu je uznávána důležitost ideových struktur pro interpretaci materiální reality i pro definování sociálních identit aktérů, které konstituují důležitý základ pro zájmy a chování aktérů. Ideové a sociální struktury jsou chápány jako relativně stálé a trvalé a kontinuálně rekonstruované prostřednictvím sociální interakce, v níž se aktéři a struktury vzájemně konstruují (Adler 1997, 2002; Wendt 2003). Ve vztahu k poznání je v rámci konstruktivismu akceptována nevyhnutelnost interpretativního momentu, tedy i nemožnost dobrat se jakékoli konečné pravdy či poznání. Proto konstruktivisté formulují pouze omezené, kontextualizované, logicky a empiricky podpořené nároky na poznání vztahující se k předmětu jejich výzkumu (Price – Reus Smit 1998: 272–275). Konstruktivistický empirický výzkum se zpočátku zaměřoval především na prokázání nezávislé role norem, kultury a dalších sociálních struktur v mezinárodních vztazích (například Katzenstein 1996; Klotz 1995; Price 1997, citováno in Finnemore – Sikkink 2001: 396). Brzy však začalo být zřejmé, že vliv norem se velmi liší ve vztahu k různým aktérům (o tom například Checkel 1997, 1998). Také proto začala být pozornost dále věnována působení mezinárodních norem v domácí politice a snaze o identifikaci mechanismů a procesů, které dávají vzniknout sociálním konstrukcím jako takovým (například Keck – Sikkink 1998; Risse – Ropp – Sikkink 1999; Checkel 2005).

Výzkum vlivu MMI na sociální struktury v postkonfliktních společnostech proto může být chápán jako součást aktuálního konstruktivistického výzkumu. V takovém výzkumu by mělo jít o vysvětlení vlivu MMI na sociální struktury v postkonfliktních společnostech cestou identifikace mechanismů a procesů, které vedly ke sledovanému výsledku. Takové vysvětlení by bylo vždy nahodilé a historicky podmíněné, systematická empirická studie porovnávající více jednotlivých iniciativ by však mohla vést k pokusu o omezené zobecnění. Při sledování vlivu MMI by tak měly být sledovány nejen jednotlivé činy mezinárodních aktérů, ale také jejich sociální a diskurzivní interakce s místními aktéry, respektive místními normativními systémy. Jinými slovy, výzkum MMI by se neměl soustředit pouze na to, co mezinárodní aktéři činí, ale také na to, jakým způsobem to činí ve vztahu k místnímu sociálnímu a normativnímu kontextu. Explicitním cílem výzkumu by přitom mělo být umožňovat emancipaci lidí v postkonfliktní situaci, kupříkladu odkrýváním existujících systémů útlaku a hledáním cest, jak je překonat. Takový výzkum by byl ovlivněn normativním stanoviskem kritické politické teorie, proto je možné v souladu s Adlerovou klasifikací tuto výzkumnou perspektivu označit jako kritický konstruktivismus (Adler 2002: 133). Na úrovni metodologie by tento výzkum mohl čerpat inspiraci nejen z dosavadního konstruktivistického výzkumu, ale také z dalších oblastí sociálních věd a humanitního zkoumání, které se zaměřují na problematiku mechanismů a procesů vedoucích ke vzniku sociálních konstrukcí. Například v oblasti studia sociálních hnutí byl

v tomto ohledu vyvinut a aplikován sofistikovaný metodologický rámec pro empirickou analýzu (Giugni – McAdam – Tilly 1999).

* * *

Tato konzultace využívá poznatků problémově orientovaného přístupu i aktuální kritiky MMI ke zkvalitnění praktického zkoumání MMI. Pozornost je věnována problematice volby výchozích normativních a epistemologických východisek výzkumu. Dochází k závěru, že výzkum by měl sloužit primárně emancipaci lidí žijících v postkonfliktních situacích, obzvláště těm nejslabším a nejpotřebnějším z nich. Zájmy a potřeby těchto lidí jsou zde obecně konceptualizovány jako osvobození od překážek, které jim brání konat podle vlastní volby a naplňovat vizi dobrého života, aniž by přitom omezovali ostatní v uskutečňování téhož. Ve vztahu k obecné neúspěšnosti MMI v naplňování dlouhodobého záměru transformovat cílové země do podoby stabilních, nezávislých a prosperujících států a společností se na základě kritických argumentů obrací pozornost k ideovému aspektu života obyvatelstva v postkonfliktních oblastech. Při akceptování důležitosti místních norem, identit a kultury pro mírovou transformaci politické organizace postkonfliktních společností by se zkoumání MMI mělo zaměřit právě na analýzu vlivu MMI na relevantní sociální struktury v místě intervence. Takový výzkum však vyžaduje pečlivou konceptualizaci výzkumného rámce, proto je zde současné myšlení o MMI zasazeno do kontextu teoretické debaty mezinárodních vztahů a metateoretické debaty sociálních věd. Tato konzultace vyústila ve formulaci kritického konstruktivismu. Výzkum opírající se o tuto teoretickou a metodologickou pozici by měl přispět k emancipaci lidí v postkonfliktních společnostech, a to prostřednictvím identifikace historicky podmíněných mechanismů a procesů, kterými MMI ovlivňovaly sociální struktury v postkonfliktních společnostech.

Literatura

- Adler, Emanuel (1997): Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No. 3, s. 319–363.
- Adler, Emanuel (2002): Constructivism and International Relations. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth (eds.): *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications, s. 95–118.
- Anderson, Mary (1999): *Do No Harm: How Aid can Support Peace – or War*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Azar, Edward E. (1985): Protracted International Conflicts: Ten Propositions. *International Interactions*, Vol. 12, No. 1, s. 59–70.
- Babst, Dean V. (1972): A Force for Peace. *Industrial Research*, Vol. 14, April, s. 55–58.
- Bellamy, Alex J. (2004): The „Next Stage“ in Peace Operations Theory. *International Peacekeeping*, Vol. 11, No. 1, s. 17–38.
- Bellamy, Alex J. – Williams, Paul (2004a): Conclusion: What Future for Peace Operations? Brahimi and Beyond. *International Peacekeeping*, Vol. 11, No 1, s. 183–212.
- Bellamy, Alex J. – Williams, Paul (2004b) Introduction: Thinking Anew about Peace Operations. *International Peacekeeping*, Vol. 11, No. 1, s. 1–15.
- Bergby, Endre – Burgess, J. Peter (2009): Human Security and Liberal Peace. *Public Reason*, Vol. 1, No. 1, s. 91–104.
- Booth, Ken (1991): Security and Emancipation. *Review of International Studies*, Vol. 17, No. 4, s. 313–326.
- Buchanan, Allen – Keohane, Robert O. (2006): The Legitimacy of Global Governance Institutions. *Ethics and International Affairs*, Vol. 20, No. 4, s. 405–437.
- Bull, Hedley (1977): *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Burton, John W. (1990): *Conflict: Resolution and Provention*. Basingstoke: Macmillan.
- Campbell, David (1996): Political Prosaics, Transversal Politics, and the Anarchical World. In: Shapiro, Michael J. – Alker, Hayward R. (eds.): *Challenging Boundaries: Global Flows, Territorial Identities*. Minneapolis: University of Minnesota Press, s. 7–32.
- Caplan, Richard (2004): International Authority and State Building: The Case of Bosnia and Herzegovina. *Global Governance*, Vol. 10, No. 1, s. 53–65.
- Cox, Robert W. (1981): Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium – Journal of International Studies*, Vol. 10, No. 2, s.126–155.

- D'Andrade, Roy (1986): Three Scientific World Views and the Covering Law Model. In: Fiske, Donald W. – Shveder, Richard A. (eds.): *Metatheory in Social Science*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 19–41.
- Downs, George – Stedman, Stephen John (2002): Evaluating Issues in Peace Implementation. In: Stedman, Stephen John – Rothchild, Donald – Cousens, Elisabeth M. (eds.): *Ending Civil Wars: The Implementation of Peace Agreements*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, s. 43–70.
- Doyle, Michael W. (1983a): Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3., s. 205–235.
- Doyle, Michael W. (1983b): Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part 2. *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 4, s. 323–353.
- Doyle, Michael W. (1997): *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism and Socialism*. New York: W. W. Norton & Company.
- Doyle, Michael – Sambanis, Nicholas (2000): International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitative Analysis. *American Political Science Review*, Vol. 94, No. 4, s. 779–801.
- Duffield, Mark (2001): *Global Governance and the New Wars*. London: Zed Books.
- Elshstain, Jean Bethke (2005): Against the New Utopianism. *Ethics and International Affairs*, Vol. 19, No. 2, s. 91–95.
- Fearon, James – Wendt, Alexander (2002): Rational Choice and International Relations. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth (eds.): *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications, s. 52–72.
- Fetherston, A. B. (2000): Peacekeeping, Conflict Resolution and Peacebuilding: A Reconsideration of Theoretical Frameworks. *International Peacekeeping*, Vol. 17, No. 2, s. 190–217.
- Finnemore, Martha – Sikkink, Kathryn (2001): Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics. *Annual Review of Political Science*, Vol. 4, s. 391–416.
- Fukuyama, Francis (2004): *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*. New York: Cornell University Press.
- Galtung, Johan (1969): Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, s. 167–191.
- Galtung, Johan (1976): Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peace-Making and Peace-Building. In: *Peace, War and Defense, Essays in Peace Research, Vol II*. Copenhagen: Christian Eilers Forlag, s. 282–304.
- George, Jim (1994): *Discourses of Global Politics: A Critical (Re)Introduction to International Relations*. Boulder: Lynne Rienner.
- Giugni, Marco – McAdam, Doug – Tilly, Charles (eds., 1999): *How Social Movements Matter*. London: University of Minneapolis.
- Heathershaw, John (2008): Unpacking the Liberal Peace: The Dividing and Merging of Peacebuilding Discourses. *Millenium: Journal of International Studies*, Vol. 36, No. 3, s. 597–621.
- Hegre, Havard (2004): *The Limits of the Liberal Peace*. Dissertation, Department of Political Science, University of Oslo, March 1 2004, 10. 6. 2012, <http://www.prio.no/sptrns/1282853174/file45955_dissertation_final.pdf>.
- Helman Gerald – Ratner, Steven (1992): Saving Failed States. *Foreign Policy* 89, 10. 6. 2012, <http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/saving_failed_states?page=0,1>.
- Hollis, Martin – Smith, Steve (1990): *Explaining and Understanding International Relations*. Oxford: Clarendon Press.
- Horkheimer, Max (2002): Traditional and Critical Theory. In: Horkheimer, Max: *Critical Theory: Selected Essays*. New York: The Continuum Publishing Company, s. 188–243.
- Huntington, Samuel P. (1968): *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.
- Chandler, David (2006): *Empire in Denial: The politics of State-building*. London: Pluto Press.
- Chandler, David (2009): What Do We Do When We Critique Liberalism? The Uncritical Critique of “Liberal Peace”. *Millenium Conference: After Liberalism*, University of Westminster.
- Checkel, Jeffrey T. (1997): International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide. *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No. 4, s. 473–495.
- Checkel, Jeffrey T. (1998): The Constructivist Turn in International Relations Theory. *World Politics*, Vol. 50, No 2, s. 324–348.
- Checkel, Jeffrey T. (2005): Socialization in Europe: Introduction and Framework. *International Organization*, Vol. 59, No. 4, s. 801–826.
- Chesterman, Simon (2004): *You, The People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building*. Oxford: Oxford University Press.
- Chopra, Jarat (1999): *Peace-Maintenance: The Evolution of International Political Authority*. London: Routledge.
- Ignatieff, Michael (2003): *Empire Lite: Nation Building in Bosnia, Kosovo, Afghanistan*. Minerva: Penguin Group Canada.
- Jabri, Vivienne (2010): War, Government, Politics: A Critical Response to the Hegemony of the Liberal Peace. In: Richmond, Oliver P. (ed.): *Palgrave Advances in Peacebuilding: Critical Developments and Approaches*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. 41–57.
- Jackson, Robert H. (1990): *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Jahn, Beate (2007a): The Tragedy of Liberal Diplomacy: Democratization, Intervention, Statebuilding (Part I). *Journal of Intervention and Statebuilding*, Vol. 1, No. 1, s. 87–107.
- Jahn, Beate (2007b): The Tragedy of Liberal Diplomacy: Democratization, Intervention, Statebuilding (Part II). *Journal of Intervention and Statebuilding*, Vol. 1, No. 2, s. 211–230.
- Kaldor, Mary (2000): Cosmopolitanism and Organised Violence. *Conference on Conceiving Cosmopolitanism*, Warwick, 27–29 April 2000, 10. 6. 2012, <<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/8454/1/Cosmopolitanism%20And%20Organised%20Violence.pdf?1>>.
- Kaldor, Mary (2006): *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. 2nd edition, Cambridge: Polity Press.
- Katzenstein, Peter J. (ed., 1996): *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press.
- Keck, Margeret E. – Sikkink, Kathryn A. (1998): *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- King, Gary – Keohane, Robert O. – Verba, Sidney (1994): *Designing Social Inquiry; Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.
- Klotz, Audie (1995): *Norms in International Relations: The Struggle against Apartheid*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Kurki, Milja – Wight, Colin (2007): International Relations and Social Science. In: Dunne, Tim – Kurki, Milja – Smith, Steve (eds.): *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press, s. 13–33.
- Ladyman, James (2002): *Understanding Philosophy of Science*. London: Routledge.
- Lederach, John Paul (1997): *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington: US Institute of Peace Press.
- Lederach, John Paul (2005): *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace*. Oxford: Oxford University Press.
- Lidén, Kristoffer (2006): *Whose Peace? Which Peace? On the Political Architecture of Liberal Peacebuilding*. Oslo: Master of Philosophy in Peace and Conflict Studies, University of Oslo.
- Lidén, Kristoffer (2007): *What is the Ethics of Peacebuilding?* Lecture at PRIO, Oslo, 18 January 2007.
- Lund, Michael (2003): *What Kind of Peace is Being Built? Taking Stock of Post-Conflict Peacebuilding and Charting Future Directions*. Ottawa: International Development Research Centre, 10. 6. 2012, <http://web.idrc.ca/uploads/user-S/10527469720lund_final_mar_20.pdf>.
- Mac Ginty, Roger (2008): Indigenous peacemaking versus the liberal peace. *Cooperation and Conflict*, Vol. 43, No. 2, s. 139–163.
- Meyer, John W. – Boli, John – Thomas, George M. – Ramirez, Francisco O. (1997): World Society and the Nation-State. *American Journal of Sociology*, Vol. 103, No. 1, s. 144–181.
- Neurath, Marie – Cohen, Robert S. (eds., 1973): *Otto Neurath: Empiricism and Sociology*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Comp.
- Newman, Edward – Paris, Roland – Richmond, Oliver P. (eds., 2009): *New Perspectives on Liberal Peacebuilding*. Paris: United Nations University Press.
- Newman, Edward (2009): “Liberal” peacebuilding debates. In: Newman, Edward – Paris, Roland – Richmond, Oliver P. (eds.): *New Perspectives on Liberal Peacebuilding*. Paris: United Nations University Press.
- O’ Brennan (2008): The EU in the Western Balkans: Enlargement as Empire? A Response to David Chandler. *Global Society*, Vol. 22, No. 4, s. 507–518.
- Paris, Roland (2000): Broadening the Study of Peace Operations. *International Studies Review*, Vol. 2, Issue 3, s. 27–44.
- Paris, Roland (2001): Echoes of the Mission Civilisatrice: Peacekeeping in the Post-Cold War Era. In: Newman, Edward – Richmond, Oliver P. (eds., 2001): *The United Nations and Human Security*. Basingstoke: Palgrave, s. 100–118.
- Paris, Roland (2004): *At War’s End*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Patomäki, Heikki (2001): The Challenge of Critical Theories: Peace Research at the Start of the New Century. *Journal of Peace Research*, Vol. 38, No. 6, s. 723–737.
- Price, Richard M. (1997): *The Chemical Weapons Taboo*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Price, Richard – Reus Smit, Christian (1998): Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism. *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No. 3, s. 259–294.
- Pugh, Michael (2004): Peacekeeping and Critical Theory. *International Peacekeeping*, Vol. 11, No. 1, s. 39–58.
- Pugh, Michael (2009): Towards life welfare. In: Newman, Edward – Paris, Roland – Richmond, Oliver P. (eds.): *New Perspectives on Liberal Peacebuilding*. Paris: United Nations University Press, s. 78–96.
- Rengger, Nicholas J. (2005): *International Relations, Political Theory and the Problem of Order: Beyond International Relations Theory?* London and New York: Routledge.
- Richmond, Oliver P. (2004): UN Peacebuilding Operations and the Dilemma of the Peacebuilding Consensus. *International Peacekeeping*, Vol. 11, No. 1, s. 83–102.
- Richmond, Oliver P. (2005): *The Transformation of Peace*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Richmond, Oliver P. (2010): A Genealogy of Peace and Conflict Theory. In: Richmond, Oliver P. (ed.): *Palgrave Advances in Peacebuilding: Critical Developments and Approaches*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. 14–38.

- Richmond, Oliver P. – Franks Jason (2011): *Liberal Peace Transitions: Between Statebuilding and Peacebuilding*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Risse, Thomas – Ropp, Stephen C. – Sikkink, Kathryn (1999): *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Risse-Kappen, Thomas (1995): Democratic Peace – Warlike Democracies? A Social Constructivist Interpretation of the Liberal Argument. *European Journal of International Relations*, Vol. 1, No 4, s. 491–517.
- Ruben, David-Hillel (1992): *Explaining Explanation*. London: Routledge.
- Russett, Bruce (1993): *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*. Princeton: Princeton University Press.
- Schmid, Herman (1968): Peace Research and Politics. *Journal of Peace Research*, Vol. 5, No. 3, s. 217–232.
- Small, Melvin – Singer, David J. (1976): The War Proneness of Democratic Regimes, 1816–1965. *Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 1, No. 4, s. 50–69.
- Spivak, Gayatri (1988): Can he Subaltern Speak? In: Nelson, C. – Grossberg, L. (eds.): *Marxism and the Interpretation*. Urbana – Chicago: University of Illinois Press.
- Stedman, Stephen John (2000): Spoiler Problems in Peace Processes. In: Stern, Paul C. – Druckman, Daniel (eds.): *International Conflict Resolution After the Cold War*. Washington: National Academy Press, s. 178–224.
- Taylor, Ian (2010): Liberal Peace, Liberal Imperialism: A Gramscian Critique. In: Richmond, Oliver P. (ed.): *Palgrave Advances in Peacebuilding: Critical Developments and Approaches*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. 154–174.
- Tilly, Charles (2001): Mechanisms in Political Processes. *Annual Review of Political Science*, Vol. 4, s. 21–41.
- Väyrynen, Tarja (2010): Gender and Peacebuilding. In: Richmond, Oliver P. (ed.): *Palgrave Advances in Peacebuilding: Critical Developments and Approaches*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. 137–153.
- Waltzer, Michael (2006): *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books.
- Wendt, Alexander (2003): *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wight, Colin (2002): Philosophy of Social Science and International Relations. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth (eds.): *Handbook of International Relations*. London: Sage Publications, s. 23–51.
- Williams, Paul (2004): Peace Operations and the International Financial Institutions: Insights from Rwanda and Sierra Leone. *International Peacekeeping*, Vol. 11, No. 1, s. 103–123.
- Zartman, William (ed., 1995): *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. London and Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Zartman, I. William (2001): The Timing of Peace Initiatives: Hurtling Stalemates and Ripe Moments. *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol. 1, No. 1, s. 8–18.
- Zaum, Dominik (2007): *The Sovereignty Paradox: The Norms and Politics of International Statebuilding*. Oxford: Oxford University Press.

Dokumenty

- Boutros-Ghali, Boutros (1992): An Agenda for Peace. New York: United Nations, 10. 6. 2012, <<http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>>.
- ICISS (2001): The Responsibility to Protect. Ottawa: ICISS, 10. 6. 2012, <<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>>.
- UN (2000): Report of the Panel on United Nations Peace Operations. New York: United Nations, 10. 6. 2012, <http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/>.
- UN (2004): A More Secure World: Our Shared Responsibility. New York: United Nations, 10. 6. 2012, <<http://www.un.org/secureworld/report3.pdf>>.
- UN (2012): UN Peacekeeping Operations Fact Sheet, 29 February 2012. New York: United Nations, 10. 6. 2012, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/bnote010101.pdf>>.

Poznámka

Autor děkuje anonymním oponentům za velmi přínosné komentáře. Tento výstup vznikl v rámci projektu Specifického vysokoškolského výzkumu (2011) č. 263 507, Současné formy vládnutí: národní, lokální a mezinárodní úroveň.